

BENCZE ÁDÁM

JÓKAI MINT JOGÁSZ

Szerkesztette: Fazakas Zoltán József. Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2024. 342 oldal.
További közreműködő szerzők: Bercsényiné Petényi Edina,
Nagy Zsófia Sára, Topál Zsuzsanna

Jókai Mór egyedülálló módon ötvözi a romantika és a realizmus elemeit, ezzel megteremtve egy egyszerre varázslatos és hiteles világot. Legismertebb művei a magyar történelem fordulópontjainak lenyomatai, amelyek az olvasót a hazaszeretet és a hűség érzésével gazdagítják. Jókai nyelvezete gazdag, választékos és élvezetes, nemcsak szórakoztató, hanem elmélyült gondolkodásra is készítő. Művei a mai napig népszerűek, és oktatási anyagként is szolgálnak, hiszen a nemzeti irodalmi örökségünk kincsesládájának fontos részei.

Jókai Mór születésének 200. évfordulója magától értetődően veti fel írófejedelmünk munkásságának új szempontok szerinti vizsgálatát. Ennek részeként a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara – Jókai Mór *alma materének*, a Kecskeméti Jogakadémiának jogutódja – tisztelgő kötettel adózik volt hallgatója előtt. A *Jókai mint jogász* című, Fazakas Zoltán József egyetemi docens által szerkesztett – és túlnyomórészt általa írt – kötet a szerkesztő és hallgatói nem kisebb küldetésre vállalkoznak, mint hogy az olvasót egy olyan utazásra invitálják, melynek során az írófejedelmet jogász oldaláról mutassák be. A kötet textusa mesteri módon egyensúlyozik a jogász-szakirodalmi professzionalitás és a szépirodalmi-prózai érzékenység között. Kitűnik mindez egyrészt a kötet egészének jól átgondolt, koncepciózus, letisztult szerkezetéből, másrészt az apró részletekig elmerülni sem rest lábjegyzetgyűjteményből, harmadrészt a Jókai-szövegek és az egyes jogintézmények gondosan egymásra épített szintéziséből.

A kötet világosan túlmutat azon, hogy Jókai Mór személyét a jogász, országgyűlési képviselői, művészi tevékenységén keresztül mutassa be: a kötet a jog és irodalom kapcsolatának szemléletével feltárja a magyar jogfejlődés több mint ezeréves útját.

A kultúra szolgálata mély és átfogó vállalás. Mindez igaz a jogi kultúrára is. A kultúraápolásban az emberi szellem legnemesebb oldalát mozdítjuk elő: az összetartozás, a megértés és a közös értékek keresését. A kultúra nem egyszerűen valami távoli, letűnt korokból ránk hagyott emlék, hanem a jelenünk része. A kultúra ápolása segít abban, hogy a hagyományainkat, történelmünket és művészeti alkotásainkat, a régi korok szellemiségét ne

egyszerűen „elraktározott” múzeumi tárgyakként kezeljük, hanem élő, folyton változó részekként tekintünk rájuk, amelyek az identitásunkat formálják, és hidat képeznek a múlt és a jelen között. A kultúra szolgálata egyben örökségvédelem is: biztosítjuk, hogy az emberiség legnemesebb alkotásai és szellemi értékei ne vesszenek el az idő múlásával, hanem tovább öröklődjenek a következő nemzedékekre. Ezzel nemcsak magunknak adunk tartalmat, és gazdagítjuk saját életünket, hanem olyan hidat építünk, amelyen keresztül gyermekeink és unokáink, további embertársaink is ráléphetnek arra az útra, amely a gyökereikhez vezeteti őket.

A kötet középpontjában a magyar kultúra, a magyar jogi kultúra és a magyar irodalom áll, közös pontként pedig maga Jókai Mór, aki tanult foglalkozását tekintve jogász volt. Fazakas Zoltán József kötete ezt a kevésbé ismertényt tette kutatása alapjává, amikor Jókai irodalmi alkotótevékenységét egyedülálló módon jogászként vizsgálta, kiemelt hangsúlyt fektetve Jókai országgyűlési képviselőként, azaz jogalkotóként végzett munkásságára is. Jókai Mór képviselőházi felszólalásainak idézésével az olvasó mélyebben betekinthez Jókai gondolatvilágába. A kötet nem pusztán ismerteti Jókai Mór nézeteit és műveit, jogász és országgyűlési képviselői tevékenységét, hanem az ismertetésen túl mindezt (jog)történeti kontextusba helyezi. A *Jókai mint jogász* szerkezetileg három fő részre tagolódik, amennyiben a Jókairól szóló bevezető részt és a záró gondolatokat nem tekintjük a kötet gerincét alkotó tartalom részének. A nagy csoportokon belül az egyes alfejezetek minden esetben egységes szerkezetet követnek. Így minden alfejezetben bemutatják az adott alfejezet által vizsgált témakörben releváns jogszabályi háttérrel, mely magában foglalja a napjainkban hatályos normaszövegre való utaláson túl az adott jogi szabályozás egyes elemeit, bemutatva azok fejlődésének, alakulásának jogtörténeti állomásait. A jogi szabályozás bemutatása a Jókai korát meghaladó, a magyar törvényhozás ezeréves örökségét tükrözi és tárja fel. A jogszabályi háttér történeti és jelenkori áttekintésén túlmenően minden alfejezetben egy tanulmány mutatja be az adott alfejezet tárgyának jogtudományi, történelemtudományi alapjait. Noha ezen tanulmányok tudományos szempontúak és igényességűek, mégsem jellemző rájuk a tudományos szövegek szárazsága, ezáltal azok a nem jogászok számára is érdekes új ismereteket nyújthatnak. A jogszabályi háttér és a tudományos kontextusba helyezés mellett végül minden alfejezet tartalmazza az adott tárgykör megjelenítését Jókai Mór egyes műveiben. A tanulmányokra tehát maga Jókai Mór válaszol művein, képviselőházi beszédein és regényein keresztül. A Jókai-idézetek kontextusba helyezése érdekében az egyes művek cselekményét is röviden ismertetik, noha egyes művek kapcsán talán lehetett volna sejtelmesebben fogalmazni a történetek csattanóját illetően. Jókai nagyságát nem csupán a cselekményeinek izgalmas, fondorlatos menete adja, hanem az is, ahogyan

a magyar nyelv művészetét űzi. Jókai műveinek elolvasása tehát annak is mindenképpen érdemes lehet, aki a cselekményekben való átszellemüléssel túl anyanyelvünkben is gyönyörködni kíván, míg e kötettel egyes jogintézmények tartalmával is megismerkedhet.

A kötet első nagy tartalmi egységének középpontjában a magyar alkotmányjog, így a történeti alkotmány és a klasszikus közjog egyes elemei állnak. Ezen főcím széles merítést tartalmaz a magyar közjogtörténetből. Fejezet szól a nemzeti eszméről, a nemzetről, a nemzetiségről, a politikai magyar nemzet alapkérdéseiről, továbbá a jogegyenlőségről és annak fejlődéséről, illetve hogy e folyamat hogyan manifesztálódik és hogyan érhető tetten Jókai Mórnál. Az világosan látható, hogy Jókai aktív volt a nemzetiségi kérdésekben, aggodalmát fejezte ki a pánszlávizmus eszméjével kapcsolatban, és a magyar nemzet felemelkedésének lehetőségét a nép művelésében, a szellem kibontakoztatásában látta, és büszkén kardoskodott a jogegyenlőség oldalán. Alfejezet szól továbbá az államfő helyzetéről, a vármegyéről, a honvédelemről, továbbá a napjainkban különös aktualitással bíró járványügy és a közegészségügy egyes kérdéseiről.

A kötet második nagy szerkezeti egysége a büntetőjog irányából világítja meg Jókai működését és e jogterület művészi ábrázolását. A büntetőjogi szegmens lényegesen csekélyebb terjedelmű a másik kettőhöz mérve. Ez teljesen érthető, egyrésztől azért – ahogyan azt a szerzők is rögzítik –, mert a büntetőjog általánosságban csupán közvetetten jelenik meg Jókai Mór regényeiben, másrészt a modern büntetőjog kialakulása és fejlődése a Jókai Mór regényeinek idejét követő időszakra tehető. Mindennek ellenére ebben a részben is meglehetősen részletesen tárják elének a szerzők a Jókai egyes műveiben rejlő jogi tartalmat. A büntetőjog általános kérdései – szándékosság, gondatlanság, a tettességet, büntethetőséget kizáró okok – mellett különös „részi” tényállásokat is megismerhetünk, többek között a legsúlyosabb bűncselekményekről vagy magáról a halálbüntetésről. Az egyes idézetek – kiváltképp az emberölés kapcsán – azt mutatják meg, hogy Jókai Mór otthonosan mozgott az emberi elme és lélek legmélyebb bugyraiban is, amikor is megrendítő részletességgel ír a szereplői által elkövetett ilyen természetű tettekről.

A harmadik nagy egység a magánjogról szól. A végtelennek tekintett magánjog e körben vizsgált részterületei közül elsőként a családjog egyes kérdéseit tárgyalják, később a gazdasági társaságok rendkívül érdekes jogi szabályozása mellett különlegesség a külön tárgyalta koncesszió és a közbeszerzés témaköre, az eljárásjog, az igazságszolgáltatás és az ügyvédi hivatás kérdésköre. Valójában a kötet túlmutat azon, mint amit a fejezet címének első elolvasása alapján várnánk, ugyanis a házasság szabályozásának bemutatása körében egy gyors, rövid, de annál alaposabb áttekintést is nyújtanak a szerzők a felekezeti egyenjogúsáig vezető fejlődési folyamatból. Jókai

foglalkozott a házasság kérdéskörével, amint az kimutatható az országgyűlésben végzett képviselői tevékenységének elemzéséből is, protestáns lévén pedig a polgári házasság híve volt.

Jókai képviselői munkálkodása során több alkalommal is foglalkozott gazdasági kérdésekkel, a reformkortól kezdődően szárnyait bontogatni kezdő kapitalizmussal kapcsolatban is. Szorgalmazta, hogy jöjjön létre önálló Magyar Nemzeti Bank, illetve kifejtette álláspontját a gazdaságfejlesztésről. Jogászként izgalmas lehet, ahogyan egyik regényének szereplői többek között részvénytársaságot alapítanak. Jókait a koncesszió és a közbeszerzés inkább a szerződések jogán keresztül foglalkoztatta, ami teljesen érthető, hiszen akkoriban még nem nagyon létezett a témának tételes jogi szabályozása. A kor adottságaiból adódóan a vizsgált témakör leggyakrabban az ország infrastruktúrájának fejlődési szükségleteivel összefüggésben merül fel. Nincsen ez másképp műveiben sem, ahol a vasútfejlesztés és a hadibeszerezés jelenik meg, de ide kapcsolható a földhaszonbérlet is. Különös kérdésként vizsgálta egyebekben az e tárgykörben megjelenő visszaéléseket is, amelyekről a megfogalmazott kritikája napjainkban is érvényes.

A jogászi hivatásrendeket illetően Jókai műveiben szinte mindegyik rend képviselői szerepet nyernek: az általa megalkotott karakterek között szép számmal akadnak ügyvédek, bírák, a hozzájuk társított negatív és pozitív képzel egyaránt. Regényeiben felfedezhetők egyes különös pertípusok is, képet kapunk kora peres eljárásainak menetéről is, de megörökítette kora ügyvédeknek az ügyfelekhez való hozzáállását is az egyes ügyvédi fogások – mi több etikai vétségek – mellett.

A könyv jó olvasmány azoknak, akik még nem olvastak Jókait, de szeretnék megismerni a műveit, ugyanis e kötet szinte a teljes életművét áttekinti. Jó olvasmány lehet azoknak, akik már jártasak Jókai műveiben, de szeretnék a regényeit és művészetét új szemszögből is megismerni. Különösen jó olvasmány lehet jogászoknak, ha egyidejűleg szeretnék jogtörténeti ismereteiket a szépirodalmi műveltségük bővítésével felfrissíteni. Nem utolsósorban a *Jókai mint jogász* című kötet azok számára is tartalmas olvasmány lehet, akik egyszerűen érdeklődnek a jog, a történelem, a magyar irodalom és nyelv iránt.

Bencze Ádám

ügyvédjelölt, PhD-hallgató

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola

E-mail: bencze.adam0822@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-8178-8160>